

Research Paper

Comparison of the Effectiveness of Parenting Training and Parent-Child Intervention on Psychological Flexibility and Differentiation of Mothers of Children with Learning Disabilities

Nasrin Salimi¹ , Masoumeh Allameh^{2*} , Zeinab Rouki³ , Marzieh Soheili⁴ & Forough Salimi⁵

1. M.A. Department of Psychology and Education of Exceptional Children, Faculty of Psychology, Tehran University, Tehran, Iran.
2. M.A. Department of Psychology and Education of Exceptional Children, Faculty of Psychology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. M.A. Department of Clinical Psychology, Faculty of Psychology, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran.
4. Doctoral student, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology, Research Sciences Branch, Tehran, Iran.
5. B.A., Department of Counseling, Faculty of Educational Affairs and Counseling, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Use your device to scan
and read article online

Citation: Salimi, N., Allameh, M., Rouki, Z. A., Soheili, M. & Salimi, F. (2026). Comparison of the Effectiveness of Parenting Training and Parent-Child Intervention on Psychological Flexibility and Differentiation of Mothers of Children with Learning Disabilities [In Persian]. *Journal of Child and Adolescent Psychotherapy*, 3(1): 53-65. <https://doi.org/10.22098/rcap.2025.17821.1115>

10.22098/rcap.2025.17821.1115

Article Info:

Received: 2025/07/12

Accepted: 2025/10/21

Available Online: 2026/06/20

Key words:

Parenting based on the Lynn Clark model, Parent-child relationship, Psychological flexibility, Self-differentiation, Specific learning disabilities

ABSTRACT

Objective: The present study aimed to compare the effectiveness of parenting training and parent-child interventions in improving psychological flexibility and self-differentiation among mothers of children with learning disabilities.

Methods: This semi-experimental study employed a pretest-posttest design with a control group. The study's statistical population included children aged 6–11 with specific learning disabilities and their mothers who referred to educational counseling centers in Tehran. Based on inclusion criteria, 60 mothers were selected using convenience sampling and then randomly assigned to two experimental groups and one control group. The parenting training program consisted of 8 sessions, while the parent-child intervention comprised 10 sessions, with two 90-minute meetings per week. Psychological flexibility was measured using the Cognitive Flexibility Questionnaire by Dennis & Vander Wal (2010), and self-differentiation was assessed with the Self-Differentiation Questionnaire by Jackson (2003). Data were analyzed using SPSS version 26.

Results: The analysis of mean differences indicated that the parent-child intervention group had a greater positive impact on psychological flexibility, with a mean difference of 8.74 compared to the parenting training group. In contrast, parenting training based on the Lynn Clark model showed a more substantial effect on mothers' self-differentiation, with a mean difference of 50.55 compared to the parent-child intervention group.

Conclusion: Mothers' self-perception significantly influences their interactions and effective communication with children who have learning disabilities. Therefore, both parent-child play therapy and parenting skills training can be effective in enhancing the outcomes of family therapy, psychological flexibility, and self-differentiation in mothers.

Extended Abstract

1. Introduction

The current study identifies a gap in research regarding the effectiveness of therapeutic approaches that focus on the parent-child relationship and parenting education, specifically in relation to psychological flexibility and self-differentiation in mothers. While several studies have highlighted the benefits of these approaches, there has been little focus on their impact on mothers, particularly those of children with specific learning disorders. Mothers of children with special needs often face numerous challenges, including low self-esteem,

anxiety, and depression, yet they receive less attention in research. Their understanding and acceptance of their child's disorder are crucial for both their well-being and that of their children. Additionally, these mothers require educational and emotional support, as well as guidance on how to effectively interact with the school system regarding their children's needs. Given that the involvement and awareness of mothers significantly contribute to the treatment and progress of their children, it is essential to address the psychological and management-related issues that mothers face.

In general, the ability of mothers to cope with the challenges of raising and supporting children with learning disabilities helps them manage negative emotions and develop effective solutions to address

*Corresponding Author:

Masoumeh Allameh

Address: Faculty of Psychology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (990) 4810799

E-mail: danshyar00@gmail.com

various problems. Additionally, gaining a better understanding of themselves enables these mothers to maintain their mental health and well-being while supporting their children. Therefore, it is essential to implement interventions and training programs that empower mothers to maintain sufficient energy for this caregiving role by taking care of their physical and emotional well-being. In this context, the present study aims to compare the effectiveness of parenting education based on the Lynn Clark model with an intervention focused on enhancing the parent-child relationship. The goal is to assess their impact on psychological flexibility and self-differentiation in mothers of children with specific learning disabilities.

2. Materials and Methods

This study employed a semi-experimental design using a pre-test-post-test format with a control group. The statistical population consisted of children aged 6 to 11 years with specific learning disabilities and their mothers, who had sought assistance from educational and training counseling centers in Tehran. Following the established inclusion criteria, 60 mothers were selected through convenience sampling and randomly assigned to two experimental groups and one control group, with 20 participants in each group. This assignment was conducted using a lottery method. The first intervention group received parenting training sessions based on the Lynn Clark model, which comprised 8 sessions, held twice a week for 90 minutes each. The second intervention group participated in sessions focused on parent-child relationships, conducted in groups over 10 sessions, also at a frequency of two sessions per week, with each session lasting 90 minutes. The measurement tools utilized in this study included the Cognitive Flexibility

Questionnaire by Dennis and Vander Wal (2010) and the Jackson Self-Differentiation Questionnaire (2003). Data analysis was carried out using SPSS version 26.

3. Results

The analysis of variance and t-test results presented in Table 6 indicate a significant difference in psychological flexibility between the intervention group, which was based on the Lynn Clark model, and the control group during the post-test phase ($P = 0.000$, $F = 83.547$). Furthermore, results reveal a significant difference in self-differentiation between these same groups in the post-test phase ($P = 0.000$, $F = 81.146$). The difference in group means (4.25 vs. 50.55) further demonstrates the greater effectiveness of the Lynn Clark model intervention on psychological flexibility and self-differentiation in the post-test phase. In a similar vein, the analysis shown in Table 8 reveals a significant difference in psychological flexibility between the intervention group, which is based on the parent-child relationship model, and the control group at post-test ($P = 0.0001$, $F = 109.263$). A significant difference was also observed in self-differentiation between these groups ($P = 0.000$, $F = 99.864$). The mean differences (8.74 vs. 46.5) suggest that the parent-child relationship intervention is more effective at enhancing psychological flexibility and self-differentiation among mothers of children with specific learning disabilities during the post-test. When comparing the mean differences from Tables 6 and 8, it is evident that the parent-child relationship intervention has a more significant effect on psychological flexibility (mean difference = 8.74), while the Lynn Clark model intervention is more impactful in improving self-differentiation (mean difference = 50.55) among mothers of children with specific learning disabilities.

Table 1. Analysis of the difference between the post-test scores of psychological flexibility and self-differentiation of the intervention group based on the Lynn Clark model and the control group

Variable	Sum of Squares	Df	Mean of Squares	F	Sig	Difference of Means
Psychological Flexibility	5832/225	1	5832/225	547/83	0/000	25/4
Self-Differentiation	25553/025	1	25553/025	146/881	0/000	55/50

Table 1. Analysis of the difference between the post-test scores of psychological flexibility and self-differentiation of the parent-child relationship-based intervention group and the control group

Variable	Sum of Squares	Df	Mean of Squares	F	Sig	Difference of Means
Psychological Flexibility	8008/9	1	8008/9	263/109	0/000	8/74
Self-Differentiation	21622/5	1	21622/5	864/991	0/000	46/5

4. Discussion and Conclusion

The results of the current study align with the findings of Gharibi et al. (2024), Dashtbanzadeh Nooshabadi et al. (2024), Fayeze et al. (2022), Ranjbar et al. (2024), Valiei et al. (2024), and Hosseini Sohi (2022). For example, Gharibi et al. (2018) found that parenting skills training based on the Lynn Clark approach effectively reduced conflict and anxiety between parents and high school girls. These findings suggest that creating an environment where children can freely

express their emotions through play positively impacts their psychological development. Furthermore, by establishing a shared space where mothers and children interact, mothers become more aware of their own emotions as well as those of their children, learning how to respond appropriately. Interventions focusing on the parent-child relationship promote psychological flexibility and a sense of efficacy in mothers, enhancing their self-esteem and confidence. The behavioral and emotional changes observed in mothers lead to greater

self-differentiation. Strengthening this sense of efficacy enables mothers to develop essential parenting skills, resulting in a more effective mother-child relationship. In play therapy that focuses on the parent-child relationship, mothers gain insights into how many of their children's issues arise from either inadequate upbringing or natural developmental processes. Through this therapeutic approach, mothers develop psychological flexibility and improved emotional regulation, enabling them to guide their children in problem-solving with patience and persistence. The findings of the present study also showed that mothers gained a deeper understanding of their own emotions, which significantly enhanced the mother-child relationship. Overall, a mother's self-perception plays a crucial role in her ability to interact and communicate effectively with a child who has specific learning disabilities. Therefore, play therapy centered on the parent-child relationship, combined with parenting skills training based on the Lynn Clark model, can be valuable tools for promoting family therapy. It is recommended that these training programs be implemented in schools and counseling centers. Future research should examine the effectiveness of these interventions using larger samples and explore their impact on other psychological and behavioral outcomes

in children. Among the limitations of the present study were the inability to control for confounding variables and the limited empirical background related to this specific area of research.

5. Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All authors certify that the original version and no other similar content has been submitted or intended for publication anywhere else in any language, and are also responsible for the accuracy and completeness of the entire work from the beginning to the time of publication of the article. It should be noted that the present study was approved by the ethics committee and informed consent forms were obtained from the participants.

Funding

The authors provided funding for this study.

Authors' contributions

All authors have played an equal role in advancing this research.

Conflicts of interest

There is no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

مقایسه اثربخشی آموزش فرزندپروری و مداخله والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی مادران کودکان دارای اختلال یادگیری

نسرین سلیمی^۱، معصومه علامه^{۲*}، زینب روکی^۳، مرضیه سهیلی^۴ و فروغ سلیمی^۵

۱. کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روان‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
۲. کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۳. کارشناسی ارشد، گروه روان‌شناسی بالینی، دانشکده روان‌شناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران.
۴. دانشجوی دکتری، گروه روان‌شناسی تربیتی، دانشکده روان‌شناسی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران.
۵. کارشناسی، گروه مشاوره، دانشکده امور تربیتی و مشاوره، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

هدف: هدف از این پژوهش مقایسه اثربخشی آموزش فرزندپروری و مداخله والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی مادران کودکان دارای اختلال یادگیری بود.

روش‌ها: روش این پژوهش نیمه آزمایشی بود که با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل اجرا شد. جامعه آماری شامل تمامی کودکان ۶ تا ۱۱ ساله دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص به همراه مادرانشان بود که به مراکز مشاوره آموزش و پرورش شهر تهران مراجعه کردند. با در نظر گرفتن ملاک‌های ورود، با استفاده از روش نمونه‌گیری دردسترس تعداد ۶۰ مادر به انتخاب و با روش تصادفی ساده در دو گروه آزمایش و یک گروه کنترل قرار گرفتند. جلسات آموزش فرزندپروری در قالب ۸ جلسه، و مداخله والد-کودک ۱۰ جلسه، هر هفته ۲ جلسه و هر جلسه ۹۰ دقیقه اجرا شد. ابزار سنجش پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری شناختی دنیس و وندر وال (۲۰۱۰) و پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود جکسوندر (۲۰۰۳) بود. داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS26 تحلیل شدند.

یافته‌ها: تفاوت میانگین‌ها نشان داد که گروه مداخله والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی با تفاوت میانگین ۸۷۴/۷۴ نسبت به گروه مداخله فرزندپروری تأثیر بیشتری دارد و گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک بر تمایز یافتگی خود مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص با تفاوت میانگین ۵۰/۵۵ نسبت به گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک تأثیر بیشتری دارد.

نتیجه‌گیری: احساس مادر نسبت به خود بر چگونگی تعامل و ارتباط مؤثر وی با کودک دارای اختلالات یادگیری خاص تأثیر به‌سزایی دارد؛ بنابراین می‌توان از بازی درمانی والد-کودک و مهارت‌های فرزندپروری برای ارتقای خانواده درمانی، انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود در مادران استفاده کرد.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۳/۳۰

کلیدواژه‌ها:

انعطاف‌پذیری روان‌شناختی، اختلالات یادگیری خاص، تمایز یافتگی خود، فرزندپروری مبتنی بر مدل لین کلارک، رابطه والد-کودک

مقدمه

خواندن و درگیر شدن در فعالیت‌های تحصیلی از مهارت‌های حیاتی است که کودکان برای پیشرفت در جامعه امروزی باید بر آن مسلط شوند (کستل^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). کودکان با ناتوانی‌های یادگیری خاص (SLDs) چالش‌هایی را در سازگاری با مدرسه تجربه می‌کنند که می‌تواند بر شمول آن‌ها در جامعه تأثیر بگذارد (استین^۲ و همکاران، ۲۰۲۴). ناتوانی‌های یادگیری خاص در میان کودکان در سن مدرسه نسبتاً رایج

است و میزان شیوع آن از ۵٪ تا ۱۵٪ است (گریگورنکو^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). مطالعات قبلی نشان داد که یکی از عوامل مؤثر بر رشد عاطفی، رفتاری، اجتماعی و شناختی کودکان، میزان پذیرش یا طرد آن‌ها توسط والدین و رفتارهای کنترلی والدین است (آیار^۴ و همکاران، ۲۰۲۴).

1. Castles
2. Stein
3. Grigorenko
4. Ayar

* نویسنده مسئول:

معصومه علامه

نشانی: گروه روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشکده روان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

تلفن: ۰۲۱-۸۱۰۷۹۹۹ (۹۹۰) +۹۸

پست الکترونیکی: danshyar00@gmail.com

روان‌درمانی کودک و نوجوان

بیولوژیک است: لایه درون فردی و لایه برون فردی. رویارویی و کشمکش این دو عنصر موجب اضطراب در فرد می‌شود (کاظمی و همکاران، ۱۴۰۱). در این زمینه، پژوهش سالرنو^۷ و همکاران (۲۰۲۴) نشان داده است که تمایز یافتگی خود در مادران بر میزان استرس آن‌ها تأثیر دارد. از طرفی مظاهری تهرانی و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند که آموزش واقعیت درمانی بر انعطاف‌پذیری شناختی و تمایز یافتگی خود اثر دارد. ولئی و همکاران (۱۴۰۳) نتیجه گرفتند که مادران دارای فرزند مبتلا به اختلال یادگیری خاص در مقایسه با مادران کودکان عادی انعطاف‌پذیری روان‌شناختی پایین‌تر و آمیختگی شناختی بالاتری را تجربه می‌کنند.

از طرفی؛ رابطه والد-کودک شامل دو جزء است، یعنی تعارض والد-کودک و صمیمیت والد-کودک، که هر دو رابطه قوی و مستقیمی را با مشکلات رفتاری کودکان نشان می‌دهند (کیو^۸ و همکاران، ۲۰۲۱) ارتباط بین این ابعاد و مشکلات رفتاری کودکان در فرهنگ‌های جمع‌گرا بروز داده می‌شود (هیلکنز^۹ و همکاران، ۲۰۲۰). از طرفی چالش در تعامل والد-کودک رشد کودک را در معرض خطر قرار می‌دهد. در موقعیت‌های استرس‌زا، به ویژه اگر استرس مزمن یا مداوم باشد، ادراکات والدین در مورد رفتار کودک و تعامل با کودک بیشتر منفی می‌شود. استرس ناشی از نگرانی والدین ممکن است توانایی آن‌ها را برای رسیدگی به نیازهای کودک محدود کند و ممکن است دسترسی عاطفی والدین را برای کودک کاهش دهد (فدریکار^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۳)؛ بنابراین استفاده از مداخلات مبتنی بر رابطه والد-کودک ضروری به نظر می‌رسد. علاوه بر این، پژوهش دشتیان‌زاده و همکاران (۱۴۰۳) نشان داد که بازی درمانی مبتنی بر رابطه والد-کودک بر کیفیت تعامل والد-کودک و علائم کودکان مبتلا به اختلال نافرمانی مقابله‌ای اثربخش است. فایضی و همکاران (۱۴۰۱) نیز نتیجه گرفتند درمان تعامل والد-کودک در بهبود رابطه والد-کودک کودکان مبتلا به اختلالات طیف اتیسم مؤثر است.

از آنجایی که والدین و به‌خصوص مادران بیشتر وقت خود را با فرزندان

مادران کودکان با اختلال یادگیری خاص به دلیل مشکل فرزند خود، با عوامل تنش‌آور مواجه می‌شوند (مظاهری تهرانی و همکاران، ۱۴۰۱). مادران این کودکان احساس مسئولیت زیاد نسب به فرزند خود دارند که باعث حساسیت و آسیب‌پذیری شدید آن‌ها می‌شود (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۶). تحقیقات نشان داده است که داشتن فرزند ناتوان اثرات منفی بر مادران و سایر اعضای خانواده دارد (شریفیان و همکاران، ۲۰۲۴). پژوهش ژانگ^{۱۱} و همکاران (۲۰۲۵) نشان می‌دهد که انعطاف‌پذیری شناختی^۲ مادران (نابودی شناختی، اقدام متعهدانه و پذیرش) به‌طور کامل اضطراب آن‌ها را کاهش می‌دهد.

انعطاف‌پذیری روان‌شناختی عامل پیش‌بینی‌کننده بهزیستی روانی والدین^۳ است (لیمینگ^۴ و همکاران، ۲۰۱۶). انعطاف‌پذیری روان‌شناختی در موقعیت‌های فرزندپروری^۵ به پذیرش افکار، احساسات و انگیزه‌های منفی توسط والدین در طول فرآیند تربیت فرزند اشاره دارد؛ در حالی که همزمان از راهبردهای فرزندپروری مؤثر برای تقویت رابطه مثبت والد-کودک^۶ استفاده می‌شود (براک^۷ و همکاران، ۲۰۱۵). در واقع، انعطاف‌پذیری روان‌شناختی یک مهارت درونی است که والدین را قادر می‌سازد تا به‌طور مؤثر رویدادهای استرس‌زا را در حوزه فرزندپروری هدایت کنند (داکتر^۸ و همکاران، ۲۰۲۰) بر اساس پژوهش‌های انجام شده؛ فقدان انعطاف‌پذیری روان‌شناختی با سازگاری روان‌شناختی^۹ ضعیف والدین (امرسون^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۹) و راهبردهای فرزندپروری ناکارآمد، مانند واکنش بیش از حد و سبک فرزندپروری سهل‌آمیز^{۱۱} (براک و همکاران، ۲۰۱۵؛ میکائیلی و سلمانی، ۲۰۲۱). مرتبط است. در مقابل، والدین با سطوح بالاتر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی ممکن است کاهش استرس را تجربه کنند (داکتر و همکاران، ۲۰۲۰) که منجر به بهبود بهزیستی روانی و اتخاذ سبک فرزندپروری مقتدرانه^{۱۲} (فونسکا^{۱۳} و همکاران، ۲۰۲۰) می‌شود؛ در نتیجه به کاهش مشکلات رفتاری کودکان کمک می‌کند (وانگ^{۱۴} و همکاران، ۲۰۲۵).

افرادی که دارای سطوح بالایی از تمایز خود هستند، به‌طور مؤثر با روابط صمیمانه خود کنار می‌آیند، در روابط متعارض آرام می‌مانند؛ به مشکلات رابطه رسیدگی می‌کنند و به سازش می‌رسند (لامپس^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۰)؛ در حالی که افراد دارای تمایز پایین از نظر عاطفی با دیگران درگیر می‌شوند، از نظر عاطفی بریده می‌شوند یا تحت استرس در روابط از نظر عاطفی واکنش نشان می‌دهند (حسین^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۵). مفهوم تمایز یافتگی که توانایی حفظ وحدت شخصی در رابطه است و در نظریه چندنسلی، ابتدا توسط موری بوئن (۱۹۷۸) مطرح شد، به مرزبندی مشخص، انعطاف‌پذیری و استفاده از سازه‌های عقلانی دلالت دارد (هانگ و چان، ۲۰۲۲). تمایز یافتگی دارای دو لایه متضاد

1. Zhang
2. Cognitive flexibility
3. Parental psychological well-being
4. Leeming
5. Parenting situations
6. Positive parent-child relationship
7. Burke
8. Daks
9. Psychological adaptation
10. Emerson
11. Permissive parenting style
12. Authoritative parenting style
13. Fonseca
14. Wang
15. Lampis
16. Hussain
17. Salerno
18. Qu
19. Hillekens
20. Federica

روان‌درمانی کودک و نوجوان

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف مقایسه اثربخشی آموزش فرزندپروری و مداخله والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روانشناختی و تمایز یافتگی مادران کودکان دارای اختلال یادگیری انجام گرفت. روش پژوهش حاضر نیمه‌آزمایشی بود که با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل انجام شد. جامعه آماری این پژوهش شامل همه کودکان ۶ تا ۱۱ سال به همراه مادران دارای کودکان مبتلا به اختلالات یادگیری خاص مراجعه کننده به مراکز مشاوره آموزش و پرورش شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۴-۱۴۰۳ بودند. با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۶۰ مادر به همراه کودکان به عنوان نمونه انتخاب شدند و با استفاده از روش تصادفی از نوع قرعه‌کشی در دو گروه آزمایش و یک گروه کنترل (هر گروه ۲۰ نفر) قرار گرفتند. ابزار سنجش در این پژوهش پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری شناختی دنیس و وندر وال (۲۰۱۰) و پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود اسکورن و فریدلندر (۱۹۸۹) بود.

پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری شناختی^۱: پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری شناختی توسط دنیس و وندر وال (۲۰۱۰) معرفی شده و یک ابزار خودگزارشی کوتاه ۲۰ سوالی است که برای سنجش نوعی از انعطاف-پذیری شناختی که در موفقیت فرد برای چالش و جایگزینی افکار ناکارآمد با افکار کارآمدتر لازم است، به کار می‌رود. این پرسش‌نامه بر اساس مقیاس ۷ درجه‌ای لیکرت (۱ = کاملاً مخالفم، ۲ = مخالفم، ۳ = نسبتاً مخالفم، ۴ = نظری ندارم، ۵ = نسبتاً موافقم، ۶ = موافقم، ۷ = کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌شود. اعتبار همزمان این پرسش‌نامه با افسردگی بک (BDI-II) برابر با ۰/۳۹- و روایی همگرایی آن با مقیاس انعطاف-پذیری شناختی مارتین و رابین ۰/۷۵ بود (دنیس و وندر وال، ۲۰۱۰). در ایران **شاره و همکاران (۲۰۱۳)** ضریب باز آزمایی کل مقیاس را ۰/۷۱ و ضرایب آلفای کرونباخ کل مقیاس را ۰/۹۰ گزارش نموده‌اند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کرونباخ پرسش‌نامه مذکور ۰/۷۳ به دست آمد.

پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود^۲: این پرسش‌نامه در سال ۱۹۸۹ توسط اسکورن و فریدلندر ساخته شد و سپس فرم نهایی آن در سال ۲۰۰۳ توسط جکسوندر بر طبق نظریه ماری بوئن تدوین شد که از ۴۶ گویه و ۴ خرده مقیاس واکنش‌پذیری عاطفی (۱۱ سؤال)، جایگاه من (۱۱ سؤال)، گریز عاطفی (۱۲ سؤال) و هم آمیختگی با دیگران (۱۲ سؤال) تشکیل شده است که به منظور سنجش تمایز یافتگی افراد به کار می‌رود. نمره-گذاری پرسش‌نامه به صورت طیف لیکرت ۶ نقطه‌ای (ابتدا در مورد من صحیح نیست = ۱ تا کاملاً در مورد من صحیح است = ۶) است. ضریب

خود می‌گذرانند، روابط آن‌ها با فرزندان و شیوه‌های فرزندپروری آن‌ها می‌تواند نقش مهمی در رشد رفتار فرزندان آن‌ها داشته باشد. با این حال، سطح آگاهی خانواده‌ها از شیوه‌های فرزندپروری کامل نیست و این موضوع می‌تواند مشکلاتی را در برقراری روابط با فرزندان ایجاد کند (قوچانی و همکاران، ۲۰۲۱)؛ بنابراین اصلاح سبک فرزندپروری مادران ضروری است. برای آموزش سبک‌های فرزندپروری مدل‌های مختلف روان‌شناختی وجود دارد در میان آن‌ها مدل فرزندپروری لین کالرک با توجه به تأکید بر مهارت‌های گفت‌وگو، مدیریت تعارضات، تأکید بر توانمندسازی والدین نقش برجسته‌ای در کاهش تنش‌ها در خانواده دارد (غریبی و همکاران، ۲۰۲۴). به‌طور کلی، آموزش فرزندپروری مبتنی بر لین کالرک بر این فرض استوار است که به والدین می‌گوید: "فرزندان خود را قبل از اینکه شما را مدیریت کنند، مدیریت کنید" (کالرک، ۱۹۳۸). ویژگی این روش سادگی آن است که امکان آموزش و اجرای آن را در هر خانواده، جامعه و فرهنگی میسر می‌سازد. غریبی و همکاران (۲۰۲۴) دریافتند که آموزش فرزندپروری بر اساس مدل لین کالرک بر تاب‌آوری، احساس کفایت و شادمانی در مادران دارای فرزند مبتلا به اختلال نقص توجه/بیش‌فعالی تأثیر معناداری دارد و سبب افزایش آن‌ها می‌شود. رنجبر و همکاران (۱۴۰۳) نیز دریافتند که برنامه مداخله‌ای فراتشخیص یکپارچه‌نگر بر تنظیم هیجان و رابطه والد-کودک والدین کودکان دارای اختلال یادگیری خاص اثربخش بوده است.

بر اساس پیشینه پژوهش، خلأ پژوهش حاضر ناشی از آن است که اگرچه پژوهش‌های مختلف اثربخشی رویکرد درمانی مبتنی بر رابطه والد-کودک و آموزش فرزندپروری را نشان می‌دهند، در زمینه اثربخشی این دو رویکرد بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود در مادران پژوهشی انجام نگرفته است. از طرفی، مادران کودکان با اختلالات یادگیری خاص از جمله افرادی هستند که با کودکان با نیازهای ویژه زندگی می‌کنند؛ اما در پژوهش‌های کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. پشتیبانی آموزشی، حمایت عاطفی، تعامل با مدرسه نیز از جمله مواردی است که نیاز به آگاهی و آموزش مادران درباره کودک با اختلالات یادگیری خاص دارد؛ بنابراین از آن جهت که حمایت و آگاهی مادران نقش مؤثری در مسیر درمان و پیشرفت کودکان دارد، توجه به مشکلات روان‌شناختی و مدیریتی مادران حائز اهمیت است. در پی این امر، پژوهش حاضر به دنبال مقایسه اثربخشی آموزش فرزندپروری مبتنی بر مدل لین کالرک و مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود در مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص، است.

1. Cognitive Flexibility Questionnaire
2. Self-Differentiation Questionnaire

روان‌درمانی کودک و نوجوان

عادی جلوه دادن مشکلات ارتباطی والدین با فرزندانشان، مرور اجمالی موضوعات آموزشی جلسات CPRT، معرفی اعضای گروه به یکدیگر، پیش‌آزمون از ابزار پژوهش.

دوم: تبادل غیر رسمی و دوستانه اطلاعات و مرور تکالیف خانگی جلسه اول یادآوری اصول اساسی جلسات بازی والدین با کودک، معرفی و ارائه اسباب بازی‌های مورد نیاز معرفی و ایفای نقش مهارت‌های اساسی جلسه بازی به صورت زنده و با نوار ویدیویی.

سوم: مرور تکالیف خانگی جلسه قبل معرفی بایدها و نبایدهای جلسه تکمیل فهرست اسباب بازی‌ها، تهیه کارت‌های تعیین وقت برای هر جلسه، ارائه تکالیف منزل؛

چهارم: مرور تکالیف جلسه قبل مرور جلسات بازی ضبط شده با نظارت درمانگر، اعمال سه گام محدودیت گذاری در بازی ایفای نقش و نشان دادن فیلم در زمینه مهارت‌های مورد نیاز در جلسه و سه گام محدودیت گذاری؛ پنجم: تمرکز عمده این جلسه بر حمایت و تشویق والدین به هنگام یادگیری و تمرین مهارت‌های جلسه بازی برای کاستن از احساس ناتوانی و درماندگی والدین است؛ همچنین گزارش والدین از جلسات در منزل مرور مبحث محدودیت گذاری در سه جلسه.

ششم: برنامه کار در جلسات ششم تا نهم بدین ترتیب بود که هدف اصلی درمانگر در برخورد با والدین تقویت و ایجاد احساس کارآمدی آن‌ها از طریق ایجاد احساس عزت نفس و اعتماد به نفس است.

هفتم: هدف اصلی این جلسه حمایت و تشویق مهارت‌های والدین و پیشرفت‌های آنان است تا اعتماد به نفس آن‌ها با حمایت و راهنمایی گروه افزایش یابد؛ همچنین مهارت جدید پاسخ‌های تقویت کننده و سازنده عزت نفس آموزش داده شد.

هشتم: تمرکز عمده این جلسه بر حمایت و تشویق مهارت‌های والدین و نیز گزارش والدین از کاربرد مهارت‌های پاسخ دهی عزت نفس ساز در شرایط خارج از جلسه ایفای نقش و نمایش فیلم مهارت‌های جلسه و پاسخ‌های تشویقی والدین بود.

نهم: تلخیص آموزه‌های والدین از جلسات بازی و تمرکز بر تغییرات رفتاری آن‌ها، تاکید بر بایدهای جلسه بازی بهره‌گیری از مثال‌های والدین برای تقویت بایدهای جلسه بازی استفاده از مهارت‌ها در موقعیت‌های خارج از جلسه؛

دهم: هدایت ارزیابی و پیگیری جلسات بازی و مهارت‌های والدین در این زمینه ارزیابی والدین از تجارب و ادراکات شان از تغییرات حاصل از رفتار خود و فرزندانشان و طرح آن در گروه، مرور مطالب گفته شده در جلسات قبل تأکید بر تداوم جلسات بازی در منزل و اهمیت آن ابتدای هر

آلفای گزارش شده توسط اسکورن و فریدلندر (۲۰۰۳) برای پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود ۰/۸۸ است. همین ضریب آلفا در پژوهش بلج - پوپکو که در سال ۲۰۰۴ انجام گرفت ۰/۸۶ است. به منظور اطمینان از روایی پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود از ۱۰ نفر از صاحب‌نظران در این زمینه نظرخواهی شد که روایی محتوایی این ابزار را مورد تأیید قرار دادند. در پژوهش حاضر ضریب آلفای کروناخ پرسشنامه مذکور ۰/۷۹ به دست آمد. همچنین در پژوهش حاضر برای گروه مداخله پروتکل درمانی زیر استفاده شد:

جلسات آموزش شیوه‌های فرزندپروری با رویکرد این کلارک (۱۹۸۳):

جلسه اول: خوش‌آمدگویی و معارفه اعضا با یکدیگر تبیین اهداف برگزاری جلسات برای اعضای گروه و بستن قرارداد گروهی، اهمیت تعلیم و تربیت فرزندان و نقش والدین، پیش‌آزمون از ابزار پژوهش؛ جلسه دوم: تعریف فرزندپروری و آشنایی با آن آشنایی با انواع شیوه‌های فرزندپروری و توضیح ویژگی‌های هر یک از آن‌ها؛

جلسه سوم: مرور مباحث جلسه قبل و پاسخ‌گویی به سؤالات، بیان قوانین فرزندپروری، خطاهایی که در فرزندپروری باید از آن‌ها اجتناب کرد؛ جلسه چهارم: چگونه می‌توانیم پدر و مادری شایسته باشیم؛ آشنایی با اصول صحیح فرزندپروری؛ مانند داشتن انتظار همکاری برقراری ارتباط با کودک شنونده شایسته؛ انضباط معقول و ثابت قدم بودن با فرزندان؛ توجه مثبت نامشروط به کودک داشتن و آموزش مهارت نادیده گرفتن - های رفتارهای ناپسند کودک؛

جلسه پنجم: مرور مباحث جلسه قبل و پاسخ‌گویی به سؤالات راه‌های افزایش رفتار خوب، پاداش‌هایی که کودکان دوست دارند؛ جلسه ششم: چگونه دستورات مؤثر بدهیم، روش‌های عمده برای متوقف ساختن رفتار بد، مدیریت رفتار بد خارج از خانه استفاده از امتیازات ژتون و قرارداد؛

جلسه هفتم: مرور مباحث جلسه قبل و پاسخ‌گویی به سؤالات، کمک به کودک برای بیان احساسات مدیریت برخورد با رفتار پرخاشگرانه و خطرناک؛

جلسه هشتم: بیان لزوم تلفیق مهارت‌های آموزش داده شده به منظور مدیریت رفتارهای کودک و نیز چگونگی تحلیل و مواجهه با موقعیت - های مشکل را نظیر قشقورق به پا کردن پرخاشگری گوشه‌گیری مشکل در لباس پوشیدن و غذا خوردن دروغ‌گویی و جمع بندی و نتیجه‌گیری خلاصه جلسات مداخله مبتنی بر رابطه والد - کودک، دبیر و

همکاران (۱۳۹۹)

اول: بیان موضوعات پایه؛ مانند تشویق و تقویت، والدین همدلی با والدین

روان‌درمانی کودک و نوجوان

جلسه در مورد چگونگی کار توضیحاتی به مادران ارائه شد و تکالیف خانگی آن جلسه و جلسه قبل مورد بررسی قرار گرفت تا مشکلات احتمالی والدین بر طرف شود. سرانجام رفتار کودکان والدین یاد شده مورد ارزیابی قرار گرفت. اجرای پس‌آزمون از ابزار پژوهش.

روش اجرا: در پژوهش حاضر ملاک‌های ورود به پژوهش شامل مادر کودک ۶ تا ۱۱ ساله دارای اختلالات یادگیری خاص، اعلام آمادگی، توانایی حضور در تمام جلسات، رضایت به شرکت در پژوهش و دریافت نکردن برنامه مداخله‌های هم‌زمان بود. همچنین ملاک‌های خروج از پژوهش نیز شامل غیبت بیش از ۲ جلسه در جلسات درمان و انجام ندادن تکالیف بود. ملاک‌های اخلاقی پژوهش عبارت‌اند از رعایت اصول انسانی، محرمانه نگه‌داشتن اطلاعات افراد، توضیح کامل نحوه اجرای آزمون، پر کردن فرم رضایت‌نامه آگاهانه و اطلاع‌رسانی تعداد و مدت جلسات بود. پس از دریافت مجوزهای لازم از آموزش و پرورش، اجرای پیش‌آزمون پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری شناختی و پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود از هر دو گروه مداخله و گروه کنترل انجام گرفت؛ سپس جلسات آموزش فرزندپروری مبتنی بر مدل لین کلارک (گروه مداخله اول) در قالب ۸ جلسه، هر هفته ۲ جلسه و هر جلسه ۹۰ دقیقه و جلسات مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک (گروه مداخله دوم) در قالب ۱۰ جلسه، هر هفته ۲ جلسه و هر جلسه ۹۰ دقیقه به صورت گروهی اجرا شد. لازم به ذکر است جلسات درمانی نیز در مرکز مشاوره آموزش و پرورش منطقه هفت تهران، توسط متخصص روان‌شناسی با درجه دکتری و یک دانشجوی دکتری تخصصی روان‌شناسی برگزار شد. بعد از اتمام جلسات، آزمودنی‌ها پس از آزمون پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری شناختی و پرسش‌نامه تمایز یافتگی خود را تکمیل کردند. در این پژوهش تمام اصول اخلاقی رعایت گردید؛ به طوری که به مراجعه‌کنندگان اطمینان

داده شد که تمام گفت‌وگوهای بین روان‌شناس و مراجع، محرمانه خواهد ماند و هر زمان که تمایلی به ادامه جلسات نداشتند، می‌توانند آزادانه و بدون هیچ دغدغه‌ای از مطالعه خارج شوند؛ همچنین نویسنده قبل از تحقیق، کارگاه آموزشی لازم را گذرانده و اصول اخلاقی پژوهش را رعایت کرده است.

به منظور تجزیه و تحلیل آماری از نرم افزار SPSS26 استفاده شد. برای بررسی فرضیه پژوهش از تحلیل کوواریانس، تحلیل واریانس، آزمون تی استفاده شد.

یافته‌ها

یافته‌های جمعیت شناختی افراد گروه‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد در گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک ۴ نفر زیر ۲۰ سال، ۴ نفر ۲۰ تا ۳۰ سال و ۱۲ نفر ۳۰ سال به بالا سن دارند؛ همچنین ۲ نفر مدرک تحصیلی زیر دیپلم، ۷ نفر دیپلم، ۱۰ نفر لیسانس و ۱ نفر فوق لیسانس است. در گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک نیز ۵ نفر زیر ۲۰ سال، ۷ نفر ۲۰ تا ۳۰ سال، ۸ نفر ۳۰ سال به بالا هستند؛ همچنین مدرک تحصیلی ۳ نفر زیر دیپلم، ۶ نفر دیپلم، ۹ نفر لیسانس و ۲ نفر فوق لیسانس است؛ همچنین در گروه کنترل ۳ نفر سن زیر ۲۰ سال، ۸ نفر ۲۰ تا ۳۰ سال و ۹ نفر ۳۰ سال به بالا سن دارند؛ همچنین تحصیلات ۵ نفر زیر دیپلم، ۶ نفر دیپلم و ۹ نفر لیسانس است.

در ادامه، جدول ۱ میانگین و انحراف معیار نمره‌های مربوط به انعطاف-پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود را برای دو گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک، گروه مبتنی بر رابطه والد-کودک و گروه کنترل نشان می‌دهد. میانگین نمره متغیرهای وابسته در پیش‌آزمون، پس‌آزمون در هر دو گروه آزمون تفاوت معنی‌داری دارند؛ ولی این تفاوت در میانگین نمره پیش‌آزمون، پس‌آزمون گروه کنترل معنادار نیست.

جدول ۱. توصیف آماری نمرات پیش‌آزمون-پس‌آزمون به تفکیک گروه‌های آزمون و گروه کنترل

مؤلفه	گروه	شاخص توصیفی	پیش‌آزمون	پس‌آزمون
انعطاف‌پذیری روان‌شناختی	مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک	میانگین $\pm$ انحراف معیار	۴/۹۳ $\pm$ ۲۹/۵۵	۳/۶۶ $\pm$ ۶۳/۴
		کجی-کشیدگی	-۱/۵۸۶ $\pm$ ۰/۰۲۶	۱/۴۲۲ $\pm$ ۱/۳۰۱
	مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک	میانگین $\pm$ انحراف معیار	۳/۲۵ $\pm$ ۳۹/۵۵	۷/۲۷ $\pm$ ۶۷/۵۵
		کجی-کشیدگی	۳/۴۴ $\pm$ -۰/۰۴۱	۲/۲۸۴ $\pm$ ۱/۹۱۸
	کنترل	میانگین $\pm$ انحراف معیار	۱/۷ $\pm$ ۵۷/۵	۲/۰۵۹ $\pm$ ۵۹/۱۵
		کجی-کشیدگی	-۱/۴ $\pm$ ۰/۱۷۸	-۱/۳۰ $\pm$ ۰/۰۵۸
تمایز یافتگی خود	مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک	میانگین $\pm$ انحراف معیار	۴/۲۹ $\pm$ ۴۲/۲	۱۸/۳ $\pm$ ۹۰/۶
		کجی-کشیدگی	-۱/۱۱۴ $\pm$ -۰/۱۱۹	۱/۳۵ $\pm$ ۰/۵۵
	مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک	میانگین $\pm$ انحراف معیار	۳/۰۲ $\pm$ ۴۰/۷۵	۶/۲۹ $\pm$ ۸۶/۵۵
		کجی-کشیدگی	-۱/۱۵۴ $\pm$ ۰/۲۰۲	۸/۷۷ $\pm$ ۲/۴۶
	کنترل	میانگین $\pm$ انحراف معیار	۲/۸ $\pm$ ۳۹/۲۵	۳/۲۱ $\pm$ ۴۰/۰۵
		کجی-کشیدگی	۰/۸۴۱ $\pm$ ۱/۰۱۶	۰/۱۱۳ $\pm$ ۰/۲۵۵

روان‌درمانی کودک و نوجوان

تمایز یافتگی ($F=1/22$ $P=0/000$) تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ همچنین اندازه اثر برای متغیر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی در دو گروه مداخله اول و دوم و گروه کنترل به ترتیب $76/8\%$ درصد و $65/0\%$ درصد است.

نتایج جدول تحلیل کواریانس در جدول ۲ نشان می‌دهد بین مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک، مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک و گروه کنترل در پس-آزمون متغیر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی ($F=1/49$ $P=0/000$) و

جدول ۲. تحلیل تفاوت بین نمرات پس‌آزمون انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود دو گروه مداخله اول و دوم و گروه کنترل

متغیر	منبع پراش	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	اندازه اثر
انعطاف‌پذیری روان‌شناختی	گروه	۷۰/۵	۲	۳۵/۲	۱/۴۹	۰/۰۰۰	۰/۷۶۸
	خطا	۱۳۴/۲	۵۷	۲/۳۵۴			
	کل	۲۰۴/۷	۵۹				
تمایز یافتگی خود	گروه	۳۱۵/۵۹	۲	۱۵۷/۷۹	۱/۲۲	۰/۰۰۰	۰/۶۵۰۳
	خطا	۷۳/۶۶	۵۷	۱۲/۹۲			
	کل	۳۸۹/۲۵	۵۹				

پس‌آزمون تفاوت معناداری وجود دارد ($F=1/46$ $P=0/000$)؛ همچنین تفاوت بین میانگین دو گروه به ترتیب $4/25$ و $50/55$ (نشان-دهنده اثربخشی بیشتر گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود مرحله پس‌آزمون است).

نتایج تحلیل واریانس و آزمون t، در جدول ۳ نشان می‌دهد بین انعطاف‌پذیری روان‌شناختی گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک و گروه کنترل در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($F=5/83$ $P=0/000$)؛ همچنین بر اساس نتایج این جدول، بین تمایز یافتگی خود گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک و گروه کنترل در مرحله

جدول ۳. تحلیل تفاوت بین نمرات پس‌آزمون انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک و گروه کنترل

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	p	تفاوت میانگین ها
انعطاف‌پذیری روان‌شناختی	۵/۸۳	۱	۵/۸۳	۵۴/۷۸	۰/۰۰۰		۴/۲۵
تمایز یافتگی خود	۲۵/۵۵	۱	۲۵/۵۵	۱/۴۶	۰/۰۰۰		۵۰/۵۵

این جدول، بین تمایز یافتگی خود گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک و مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی-داری وجود ندارد ($F=0/357$ $P=0/869$)، همچنین تفاوت بین میانگین دو گروه به ترتیب $4/15$ و $4/05$ است.

نتایج تحلیل واریانس و آزمون t، در جدول ۴ نشان می‌دهد بین انعطاف‌پذیری روان‌شناختی، گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک و مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری وجود ندارد ($F=5/18$ $P=0/028$)؛ همچنین بر اساس نتایج

جدول ۴. تحلیل تفاوت بین نمرات پس‌آزمون انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود دو گروه مداخله اول و دوم

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	p	تفاوت میانگین ها
انعطاف‌پذیری روان‌شناختی	۱۷۲/۲۲	۱	۱۷۲/۲۲	۵/۱۸۷	۰/۰۲۸		-۴/۱۵
تمایز یافتگی خود	۱۷۲/۲۲	۱	۱۷۲/۲۲	۰/۸۶۹	۰/۳۵۷		۴/۰۵

گروه کنترل در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($F=8/64$ $P=0/000$)؛ همچنین تفاوت بین میانگین دو گروه به ترتیب $8/74$ و $46/5$ (نشان‌دهنده اثربخشی بیشتر گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص در مرحله پس‌آزمون است).

نتایج تحلیل واریانس و آزمون t، در جدول ۵ نشان می‌دهد بین انعطاف‌پذیری روان‌شناختی گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک و گروه کنترل در مرحله پس‌آزمون تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($F=216/22$ $P=0/0001$)، همچنین بر اساس نتایج این جدول، بین تمایز یافتگی خود گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک و

جدول ۵. تحلیل تفاوت بین نمرات پس‌آزمون انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک و گروه کنترل

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	p	تفاوت میانگین ها
انعطاف‌پذیری روان‌شناختی	۸۰/۰۸	۱	۸۰/۰۸	۲/۶۳	۰/۰۰۰۱		۸/۷۴
تمایز یافتگی خود	۲۱۶/۲۲	۱	۲۱۶/۲۲	۸/۶۴	۰/۰۰۰		۴۶/۵

روان‌درمانی کودک و نوجوان

مقایسه نتایج تفاوت میانگین‌های جدول ۶ و ۸ نشان می‌دهد که گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص با تفاوت میانگین ۸/۷۴ نسبت به گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک تأثیر بیشتری دارد و گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک بر تمایز یافتگی خود مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص با تفاوت میانگین ۵۰/۵۵ نسبت به گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک تأثیر بیشتری دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر مقایسه اثربخشی آموزش فرزندپروری مبتنی بر مدل لین کلارک و مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود در مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص بود.

یافته‌ها نشان داد که گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک بر تمایز یافتگی خود نسبت به گروه مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک تأثیر بیشتری دارد. نتایج به دست آمده از این بخش با نتایج پژوهش **مظاهری تهرانی و همکاران (۱۴۰۱)**، **غریبی و همکاران (۲۰۲۴)**، **ولینی و همکاران (۱۴۰۳)**، همسو است. ناهمسویی پژوهش‌های مذکور با پژوهش حاضر نیز از آن جهت است که جامعه آماری برخی از این پژوهش‌ها مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص نبودند؛ همچنین هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها متغیر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود را همزمان مورد سنجش قرار نداده‌اند؛ همچنین اثربخشی آموزش فرزندپروری مبتنی بر مدل لین کلارک و مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک را همزمان مقایسه نکرده‌اند. با وجود این، ادبیات و پیشینه تجربی در خارج از کشور نسبت به داخل کشور کمتر بود. در تبیین اثربخشی آموزش فرزندپروری مبتنی بر مدل لین کلارک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص می‌توان چنین بیان کرد که مادران دارای فرزند مبتلا به اختلال یادگیری خاص به دلیل مشکلات یادگیری کودکان خود فشار روانی بیشتری را نسبت به سایر مادران تجربه می‌کنند و این امر ممکن است منجر به تغییر در برخی از مؤلفه‌های روان‌شناختی در آن‌ها شود (**ولینی و همکاران، ۱۴۰۳**). با آموزش‌های مناسب، از جمله آموزش مهارت‌های فرزندپروری، مادران دارای فرزند با اختلالات یادگیری می‌توانند با انعطاف‌پذیری روان‌شناختی بسیاری از مهارت‌های فرزندانشان را توسعه دهند؛ از طرفی برقراری ارتباط با کودک و شنونده شایسته، انضباط معقول و ثابت قدم بودن، توجه مثبت نامشروط به کودک داشتن، بیان احساسات مدیریت برخورد و چگونگی تحلیل و مواجهه با موقعیت‌های مشکل فرصتی ایجاد کرده که مادران احساسات شان را

کنترل و مرز بین خود و کودکشان را مشخص و در نهایت اضطرابشان را مدیریت کنند که این امر منجر به تمایز یافتگی خود در آن‌ها می‌گردد؛ همچنین بر اساس نتایج پژوهش حاضر چنین استدلال می‌شود که مادران دارای فرزندان با اختلالات یادگیری خاص نسبت به سایرین تجربه استرس بالایی دارند و در صورتی که نتوانند انعطاف‌پذیر باشند و تمایز یافتگی بین احساساتشان داشته باشند، در زندگی روزمره با کودکان دچار مشکل می‌شوند؛ بنابراین آموزش مهارت‌های فرزند پروری مبتنی بر مدل لین کلارک به این مادران کمک کرد تا راهی جهت شناسایی راهبردهای خاص برای کودکانشان بیابند و ارتباط مؤثری با آن‌ها برقرار کنند و جهت رفع اختلالات یادگیری آن‌ها با نهادهای مربوط، همکاری کنند.

همچنین دیگر یافته‌ها نشان داد که مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی نسبت به گروه مداخله مبتنی بر مدل لین کلارک تأثیر بیشتری دارد. نتایج به دست آمده از این بخش با نتایج پژوهش **دشتیان زاده نوش آبادی و همکاران (۱۴۰۳)**، **فایضی و همکاران (۱۴۰۱)**، **رنجبر و همکاران (۱۴۰۳)**، **حسینی سهی (۱۴۰۲)** همسو است. در تبیین اثر بخشی مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک بر انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و تمایز یافتگی خود مادران دارای کودکان مبتلا اختلالات یادگیری خاص می‌توان چنین بیان کرد که مادران تمایز یافته تعریف معینی از خود و عقاید و اعتقاداتشان دارند. این مادران می‌توانند جهت خود را در زندگی انتخاب کنند و در موقعیت‌های شدید عاطفی، مثلاً مریضی کودک و با عصبانی شدن از رفتار کودک که در بسیاری از مادران منجر به بروز رفتارهای غیرارادی و گرفتن تصمیمات آتی می‌شود کنترل خود را از دست ندهند و با در نظر گرفتن عواقب و جوانب منطقی تصمیم‌گیری کنند (**جعفری و همکاران، ۱۴۰۳**)؛ اما اگر ما در تمایز یافتگی نداشته‌ها باشد. هویت تعریف شده‌ای از خود ندارد و در نقش مادری و مسائل بین شخصی موجود همراه با موج عاطفی خانواده حرکت می‌کنند. اضطراب زیادی دارد و فشار روانی زیادی را تجربه می‌کنند (**تیموری و همکاران، ۲۰۲۲**)؛ بنابراین رفتار مناسبی با کودک خود نخواهد داشت و زمینه را برای اختلال‌های رفتاری در کودک خود فراهم می‌کند (**بابای خاکیان و همکاران، ۱۳۹۴**). هرچه تعاملات بین والدین و فرزندان از کیفیت بالاتری برخوردار باشد و فرزندان در فضای صمیمانه و منسجم پرورش یابند از میزان سلامت روانی بالاتری نیز برخوردارند (**سیداسماعیلی‌قمی و سلمانی، ۱۴۰۴**)؛ بنابراین هرگاه کودکان رابطه صمیمی و نزدیکی با والدین خود داشته باشند؛ می‌توانند بدون احساس اضطراب و ترس احساسات و خواسته‌های خود را با آن‌ها در میان بگذارند پس در نتیجه از سلامت روان‌شناختی بالاتری نیز برخوردار هستند.

روان‌درمانی کودک و نوجوان

جمله محدودیت‌های پژوهش حاضر عدم کنترل متغیرهای مزاحم و کمبود پیشینه تجربی مرتبط با پژوهش حاضر بود.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

کلیه نویسندگان گواهی می‌دهند که نسخه اصلی و هیچ محتوای مشابه دیگری در هیچ جایی و هیچ زبان دیگری ارسال و یا برای چاپ در نظر گرفته نشده است؛ همچنین مسئول پاسخ‌گویی صحت و سقم کل کار از ابتدا تا زمان چاپ مقاله هستند؛ همچنین فرم‌های رضایت‌نامه از افراد شرکت کننده گرفته شده است.

حامی مالی

منابع مالی این مطالعه را نویسندگان تأمین کرده‌اند.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان نقش یکسانی در پیشبرد این پژوهش برعهده داشته‌اند.

تعارض منافع

هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

منابع

- بابای خاکیان زینب، زکی‌بی علی، نقشینه طیه. (۱۳۹۴). رابطه تمایز یافتگی خود در مادران و همبستگی خانوادگی با اختلالات رفتاری کودکان. *مجله مطالعات علوم پزشکی*. ۲۶ (۴): ۳۳۴-۳۴۳
<http://umj.umsu.ac.ir/article-1-2902-en.html>
 جعفری، ع، چایچیان، ز، پورمحسنی، ف. و سلمانی، ع. (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش پذیرش و تعهد بر کنترل خشم و تاب‌آوری در والدین کودکان دارای ناتوانی یادگیری. *ناتوانی‌های یادگیری*، ۱۳ (۳)، ۱۷-۳۱.
 Doi:10.22098/jld.2024.13727.2121
 حسینی سهی، مینو سادات. (۱۴۰۲). اثربخشی فرزندپروری مبتنی بر ذهن آگاهی بر کیفیت رابطه والد-کودک در دانش‌آموزان دارای اختلال یادگیری خاص با اسپسیفایر ریاضی. *پژوهش در روان‌درمانی کودک و نوجوان*، ۲ (۲)، ۶۴-۵۲.
 Doi: 10.22098/rcap.2023.14072.1034
 دبیر، مریم، اسدزاده، حسن، و حاتمی، حمیدرضا. (۱۳۹۹). آموزش بازی درمانی مبتنی بر رابطه والد-کودک (مطابق الگوی لندرت) به مادران و اثربخشی آن در حل مشکلات رفتاری فرزندان دانش‌آموز آنان. *خانواده و پژوهش*، ۱۱ (۱ پیاپی ۴۶)، ۸۳-۱۰۱.
<https://sid.ir/paper/250377/fa>
 دشتباز زاده نوش آبادی، سمیه و نشاط دوست، حمید طاهر. (۱۴۰۳). مقایسه اثربخشی بسته درمانی اختلال نافرمانی مقابله‌ای مبتنی بر تجارب زیسته والدین و بازی درمانی مبتنی بر رابطه والد-کودک بر کیفیت تعامل والد-کودک و علائم کودکان مبتلا به اختلال نافرمانی مقابله‌ای،
<https://civilica.com/doc/2027240>

و کمتر در معرض ابتلا به اختلالات رفتاری قرار می‌گیرند (لوسیا و همکاران، ۲۰۰۶). براین اساس چنین استدلال می‌شود که فراهم آوردن محیطی که در آن کودک با بازی کردن به‌عنوان وسیله‌ای طبیعی به اظهار احساسات بپردازد بر رشد روانی وی اثر مثبت خواهد گذاشت. از طرفی با ایجاد فضای مشترک بین مادر و کودک فرصتی ایجاد شد که مادران از هیجانات و احساسات کودک و خود با خبر شوند و نحوه تعامل صحیح با کودک را یاد بگیرند. مداخله مبتنی بر رابطه والد-کودک با ایجاد احساس عزت نفس و اعتماد به نفس منجر به انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و حس کارآمدی مادران شد و تغییرات حاصل شده در رفتار و احساساتشان تمایز یافتگی در خود را ایجاد کرد. تقویت و ایجاد حس کارآمدی در مادران فرصتی جهت ایفای مهارت‌های اساسی در آن‌ها به وجود آورد و این امر منجر به ایجاد ارتباط مؤثر بین مادر و کودک شد. از طرفی در بازی درمانی مبتنی بر رابطه والد-کودک مادران آموختند که بسیاری از مشکلات کودکان ریشه در آموزش نادرست و یا روند رشد طبیعی آن‌ها است و می‌توانند به مرور با انعطاف‌پذیری روان‌شناختی ایجاد شده در خود و مدیریت عواطفشان با صرف صبر و حوصله بیشتر، به کودکان یاد دهند که چگونه با تمرین کرد مشکلاتشان را برطرف کنند. به‌طور کلی بر اساس آنچه بیان شد، توانایی مقابله مادران با چالش‌های ناشی از تربیت و حمایت کودکان دارای اختلالات یادگیری، به آن‌ها کمک می‌کند با احساسات منفی کنار آیند و برای حل مشکلات راهکارهایی بیابند از طرفی دیگر درک و شناخت مستقل از خود، به این مادران کمک کرده تا سلامت روانی و رفاه خود را در مقابل حمایت از کودک درای اختلالات یادگیری حفظ کنند؛ بنابراین استفاده از مداخلات و آموزش‌های لازم که به مادران کمک کند تا با مراقبت از چشم و روح خود، انرژی کافی برای حمایت فرزندان‌شان را داشته باشد ضروری است. مادر نسبت به خود بر چگونگی تعامل و ارتباط مؤثر وی با کودک دارای اختلالات یادگیری خاص تأثیر به‌سزایی دارد؛ بنابراین می‌توان از بازی-درمانی مبتنی بر رابطه والد-کودک و آموزش مهارت‌های فرزندپروری مبتنی بر مدل لین کلارک برای ارتقای خانواده‌درمانی استفاده کرد. بنابراین پیشنهاد می‌شود این دوره‌های آموزشی در مدارس و مراکز مشاوره برگزار گردد همچنین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده به بررسی اثرات بلندمدت این مداخلات بپردازند؛ همچنین، می‌توان تأثیر این آموزش‌ها را بر دیگر اعضای خانواده، به‌ویژه پدران و خواهران و برادران کودکان دارای اختلال یادگیری مورد بررسی قرار داد. علاوه بر این، تحقیقات آینده می‌توانند به ارزیابی اثربخشی این مداخلات در گروه‌های سنی و فرهنگی مختلف بپردازند تا امکان تعمیم نتایج به جمعیت‌های وسیع‌تر فراهم شود. از

روان‌درمانی کودک و نوجوان

- Bowen. M. (1978). *Family Systems Theory and Practice. Illustration and Critique. J Fam Ther.* doi:10.1002/j.1467-8438.1999.tb00363.x
- Burke K, Moore S. Development of the parental psychological flexibility questionnaire. *Child Psychiatry Hum Dev.* 2015;46(4):548–57. Doi:10.1007/s10578-014-0495-x
- Castles, A., Rastle, K., & Nation, K. (2018). Ending the reading wars: Reading acquisition from novice to expert. *Psychological science in the public interest*, 19(1), 5-51. Doi:10.1177/1529100618772271
- Clark, R. E. (1983). Reconsidering research on learning from media. *Review of educational research*, 53(4), 445-459. Doi:10.3102/00346543053004445
- Daks JS, Rogge RD. (2020). Examining the correlates of psychological flexibility in romantic relationship and family dynamics: a meta-analysis. *J Context Behav Sci.* 18:214–38. Doi:10.1016/j.jcbs.2020.09.010.
- Dennis JP, Vander Wal JS. (2010). The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cogn Ther Res.* 34(3):241-53. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10608-009-9276-4>
- Emerson LM, Ogielka C, Rowse G. (2019). The role of experiential avoidance and parental control in the association between parent and child anxiety. *Front Psychol.* 10:262. Doi:10.3389/fpsyg.2019.00262.
- Federica G, Renata T, Marzilli E. (2023). Parental postnatal depression in the time of the COVID-19 pandemic: A systematic review of its effects on the parent-child relationship and the child's developmental outcomes. *International journal of environmental research and public health.* 21;20(3):2018. Doi:10.3390/ijerph20032018
- Fonseca A, Moreira H, Canavarro MC. (2020). Uncovering the links between parenting stress and parenting styles: the role of psychological flexibility within parenting and global psychological flexibility. *J Context Behav Sci.* 18:59–67. Doi:10.1016/j.jcbs.2020.08.004
- Grigorenko, E. L., Compton, D. L., Fuchs, L. S., Wagner, R. K., Willcutt, E. G., & Fletcher, J. M. (2020). Understanding, educating, and supporting children with specific learning disabilities: 50 years of science and practice. *American psychologist*, 75(1), 37. <https://psycnet.apa.org/journals/amp/75/1/37/>
- Hillekens J, Buist KL, Horváth LO, Koper N, Ólafsdóttir J, Karkdijk E, et al. (2020). Parent-early adolescent relationship quality and problem behavior in Hungary, the Netherlands, India, and Iceland. *Scand J Psychol.* 20(6):763–74. Doi:10.1111/sjop.12667
- Hung, F. N., & Chan, R. C. H. (2022). Differentiation of self, proximal minority stress, and life satisfaction among sexual minorities: Intrapersonal and interpersonal pathways to life satisfaction. *American Journal of Orthopsychiatry*, 122, 201-220. Doi:10.1037/ort0000638
- Hussain, S., & Lansford, J. E. (2025). Multiple Serial Mediation Modeling of Remembered Parental Acceptance in Childhood Predicts Adults' Marital Adjustment: The Role of Self-Differentiation, Depression, and Anxiety. *The Family Journal*, 10664807251318962
- رنجبر، سروش. (۱۴۰۳). اثربخشی برنامه مداخله‌ای فراتشخیص یکپارچه‌نگر بر تنظیم هیجان و رابطه والد-کودک والدین کودکان دارای اختلال یادگیری خاص. *ناتوانی‌های یادگیری*، ۱۳(۴)، ۱۲-۲۳. Doi: 10.22098/jld.2024.15431.2177
- ریاحی موسی، ملکی تبار محمود، فرح بخش کیومرث، سالاری اسکر علی. (۱۳۹۶). اثربخشی گروه‌درمانی آگاهی سیال بر تاب‌آوری مادران دارای کودک معلول جسمی حرکتی. *مجله مطالعات ناتوانی*. ۷: ۱۰۶-۱۰۶. <http://jdisabilstud.org/article-1-614-fa.html>
- سیداسماعیلی قمی، نسترن و سلمانی، علی. (۱۴۰۴). اثربخشی آموزش مهارت‌های ارتباطی بر سازگاری اجتماعی و کیفیت زندگی مادران دارای فرزند مبتلا به اختلال طیف اوتیسم. *روان‌شناسی افراد استثنایی*، ۱۵(۵۷): ۱۰۵-۱۳۹. Doi: 10.22054/jpe.2025.83606.2778
- غریبی، حسن، پاشایی، اشکان و دست باز، انور. (۱۴۰۳). اثربخشی آموزش فرزند پروری بر اساس مدل لین کلارک بر تاب‌آوری، احساس کفایت و شادمانی در مادران دارای فرزند مبتلا به اختلال نقص توجه/ بیش فعالی. *روان‌شناسی خانواده*، ۱۱(۱)، ۱۴۴-۱۵۹. Doi: 10.22034/ijfp.2024.2025284.1304
- فاضی نوشین، نریمانی محمد، آقاجانی سیف‌الله، بشرپور سجاد. (۱۴۰۱). تدوین مدل التقاطی خانواده محور و مقایسه اثربخشی آن با درمان تعامل والد-کودک در بهبود رابطه والد-کودک کودکان مبتلا به اختلالات طیف اتیسم (با عملکرد بالا). *مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد*. ۳۰ (۹) ۵۲۰۴-۵۲۱۴. <http://jssu.ssu.ac.ir/article-1-5734-fa.html>
- کاظمی، نواب، نعمتی، لیدا، یادگاری، سیده لیا و عبدوس، فرزانه. (۱۴۰۱). پیش‌بینی شناخت اجتماعی بر اساس تمایز یافتگی خود و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی در دانشجویان. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱۲(۴۸)، ۱۰۳-۱۱۶. Doi: 10.22034/spr.2023.357993.1776
- مظاهری تهرانی فیروزه، کوکلی معصومه، صوابی نیری وحید، بی‌کس یکانی مهدیه. (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش واقعیت‌درمانی بر انعطاف‌پذیری شناختی و تمایز یافتگی خود در مادران دارای کودکان با اختلال یادگیری خاص. *فصلنامه سلامت روان کودک*. ۹ (۱) ۸۴-۹۹. <http://childmentalhealth.ir/article-1-1129-fa.html>
- ولی‌ی زهره، زمستانی مهدی، آراسته فرنوش. (۱۴۰۳). انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و آمیختگی شناختی در مادران دارای فرزند با و بدون اختلال یادگیری خاص: یک مطالعه علی-مقایسه‌ای. *روان پرستاری*. ۱۲ (۴) ۲۵-۳۵. <http://ijpn.ir/article-1-2360-fa.html>

References:

- Ayar, G., Yalçın, S. S., Artan, Ö. T., Kahveci, A., & Çöp, E. (2024). Which factors accompany maternal acceptance-rejection in children with specific learning disabilities?. *BMC psychiatry*, 24(1), 119. Doi:10.1186/s12888-024-05584-8

- Jafari, E., Chaichian, Z., Pourmohseni, F. & Salmani, A. (2024). The effectiveness of acceptance and commitment training on anger control, resilience and in parents of children with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, 13(3), 17-31. [Doi:10.22098/jld.2024.13727.2121](https://doi.org/10.22098/jld.2024.13727.2121)
- Leeming E, Hayes SC.(2016). Parents are people too: the importance of parental psychological flexibility. *Clin Psychol-Sci Pract*. 23(2):158–60. [Doi:10.1111/cpsp.12147](https://doi.org/10.1111/cpsp.12147)
- Lucia VC, Breslau N.(2006). Family cohesion and children's behavior problems: a longitudinal investigation. *Psychiatry Res* 141(2):141–9. [Doi:10.1016/j.psychres.2005.06.009](https://doi.org/10.1016/j.psychres.2005.06.009)
- Mikaeili, N. & Salmani, A. (2021). Investigating the Role of Parenting Styles in Predicting Students' Academic Procrastination. *Journal of Family Relations Studies*, 1(1), 13-20. [Doi:10.22098/jhrs.2022.8669.1002](https://doi.org/10.22098/jhrs.2022.8669.1002)
- Qu Y, Li X, Ni B, He X, Zhang K, Wu G. (2021). Identifying the role of parent-child conflict and intimacy in Chinese adolescents' psychological distress during school reopening in COVID-19 pandemic. *Dev Psychol*;57(10):1735–47. [Doi:10.1037/dev0001218](https://doi.org/10.1037/dev0001218).
- Quchani, M., Arbabi, F. H., & Smaeili, N. S. (2021). A comparison of the effectiveness of Clark and ACT parenting training on improving the emotional-behavioral problems of the child with divorced single mothers. *Learning and Motivation*, 76, 101759.
- Salerno A, Tosto M, Raciti I, Merenda A. (2024). Self-differentiation and parenting stress in adolescent mothers. An exploratory study. *Frontiers in Developmental Psychology*. 16;2:1306427. <https://www.frontiersin.org/journals/developmental-psychology/articles/10.3389/fdyps.2024.1306427/full>
- Seyedesmaili Ghomi, N. & Salmani, A. (2025). Effectiveness of Communication Skills Training on the Social Adjustment and Quality of life for Mothers of Children with Autism Spectrum Disorder. *Psychology of Exceptional Individuals*, 15(57), 105-139. [Persian] [Doi: 10.22054/jpe.2025.83606.2778](https://doi.org/10.22054/jpe.2025.83606.2778)
- Sharifian, P., Kuchaki, Z., & Shoghi, M. (2024). Effect of resilience training on stress, hope and psychological toughness of mothers living with mentally and physically disabled children. *BMC pediatrics*, 24(1), 354.
- Skowron, E. A., & Schmitt, T. A. (2003). Assessing interpersonal fusion: Reliability and validity of a new DSI fusion with others subscale. *Journal of marital and family therapy*, 29(2), 209-222. [doi:10.1111/j.1752-0606.2003.tb01201.x](https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2003.tb01201.x)
- Soltani, E., Shareh, H., Bahrainian, S. A., & Farmani, A. (2013). The mediating role of cognitive flexibility in correlation of coping styles and resilience with depression. *Pajoohandeh Journal*, 18(2), 88-96. http://pajoohande.sbmu.ac.ir/browse.php?a_id=1518&sid
- Stein, B., Hoelt, F., & Richter, C. G. (2024). Stress, resilience, and emotional well-being in children and adolescents with specific learning disabilities. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 58, 101410.
- Teymoori, R., Salmani, A. & Salehinejad, M. A. (2022). The relationship between emotional character with depression and anxiety in patients with polycystic ovary syndrome. *Journal of Research in Psychopathology*, 3(7), 47-53. [Doi:10.22098/jrp.2022.9595.1042](https://doi.org/10.22098/jrp.2022.9595.1042)
- Wang, J., Liu, R. D., & Lin, J. (2025). The effect of parental psychological flexibility on children's behavioral problems: a moderated mediation model. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 19(1), 8. [Doi:10.1186/s13034-025-00863-y](https://doi.org/10.1186/s13034-025-00863-y)
- Zhang, Y., Liu, J., Jiang, M., Jia, F., Fang, M., & Liu, D. (2025). The influence of mother's involvement in raising children with autism on maternal anxiety: the mediating role of parental psychological flexibility. *Clinical Psychologist*, 1-10. [Doi:10.1080/13284207.2024.2447439](https://doi.org/10.1080/13284207.2024.2447439)